

Ceny a eksport w XXI wieku na przykładzie wybranych krajów azjatyckich

Jerzy Dudziński, Jarosław Narękwicz*

Streszczenie: Celem artykułu jest próba oceny wpływu zmian cen w handlu międzynarodowym na eksport w XXI wieku. Analizę przeprowadzono na podstawie wybranych krajów azjatyckich, odznaczających się odmienną strukturą wywozu i poziomem rozwoju gospodarczego. Opracowanie stanowi kontynuację badań autorów nad czynnikami eksportu krajów (głównie rozwijających się) i regionów.

W dwóch pierwszych dekadach XXI wieku znaczenie cen w kształtowaniu dynamiki wartości eksportu było dość ograniczone i uwidaczniało się przede wszystkim w przypadku krajów o surowcowo-rolnej strukturze wywozu. Znacznie większą rolę jako czynnik wpływający na wartość eksportu odgrywał wolumen wywozu, co okazało się szczególnie widoczne w odniesieniu do krajów eksportujących głównie dobra przetworzone. Czynnik ten pozwalał często skutecznie kompensować niekorzystne tendencje w zakresie cen eksportowych. Z kolei do osiągnięcia niskiej dynamiki wartości eksportu przez niektóre kraje (np. Japonia) przyczyniły się zarówno niekorzystne tendencje cen eksportowych, jak i bardzo umiarkowana dynamika wolumenu wywozu.

Słowa kluczowe: kraje azjatyckie, handel międzynarodowy, ceny światowe

Wprowadzenie

W literaturze z zakresu międzynarodowych stosunków ekonomicznych od dawna akcentuje się kwestię wpływu cen eksportowych (a także *terms of trade*) na eksport i wzrost gospodarczy krajów i regionów. Podkreśla się w niej negatywne skutki silnej zależności od eksportu surowców i żywności (zwłaszcza monoeksportu) i postuluje przekształcenia struktury wywozu w kierunku wzrostu w nim udziału dóbr przetworzonych (Budnikowski, 2001, s. 376–377; Ocampo, Parra, 2003). Postulaty te uległy pewnej rewizji w pierwszej dekadzie XXI wieku, gdy notowano długotrwały silny wzrost cen surowców i żywności (Fung, Garcia-Herrero, Ospina, 2013; Sosa, Tsounta, 2013; UNCTAD 2013).

Celem artykułu jest ukazanie specyfiki wpływu cen handlu międzynarodowego na eksport wybranych krajów w XXI wieku, a więc w okresie bardzo zróżnicowanych tendencji cenowych. W pierwszej dekadzie notowano bowiem – jak już wspomniano – silny wzrost cen surowców i żywności (boom surowcowy), a w drugiej (zwłaszcza po 2014 r.) znaczący spadek cen tych dóbr, a także średnich cen w całym światowym eksporcie.

* prof. dr hab. Jerzy Dudziński, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, e-mail: jdudzi@wneiz.pl; dr Jarosław Narękwicz, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, e-mail: joten@wneiz.pl.

Analizę przeprowadzono na przykładzie krajów Azji, a więc regionu odznaczającego się wysoką dynamiką eksportu. Kryterium doboru krajów była odmienność struktury eksportu (np. Arabia Saudyjska a Chiny) oraz zróżnicowany poziom rozwoju ekonomicznego (np. Japonia i Korea Południowa a Indonezja czy Indie). Badane kraje zaliczane są do czołowych eksporterów świata i przypada na nie łącznie około jednej czwartej całego światowego eksportu, a także (po wyłączeniu Japonii) połowa eksportu wszystkich krajów rozwijających się.

W pierwszej części opracowania przedstawiono kierunki zmian cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku. W drugiej ukazano zróżnicowanie dynamiki wartości eksportu badanych krajów, z uwzględnieniem wpływu ruchu cen. W ostatniej, trzeciej części, zaprezentowano zmiany wolumenu eksportu.

W pracy wykorzystano metodę statystyczno-opisową. Dane źródłowe pochodzą przede wszystkim z baz danych oraz publikacji statystycznych UNCTAD, a także ONZ i IMF. Zakres czasowy opracowania obejmuje w zasadzie lata 2001–2014, a gdy było to możliwe, także 2015 rok.

1. Kierunki zmian cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku

W ruchu cen w handlu międzynarodowym w XXI wieku można wyróżnić dwa – zdecydowanie różniące się – okresy. W pierwszym, przypadającym w przybliżeniu na pierwszą dekadę, a trwającym do kwietnia 2011 roku, notowano bardzo wysoką dynamikę cen, zwłaszcza surowców i żywności. Trwała zwyżka cen została przerwana tylko raz, na przełomie lat 2008/2009. Było to efektem światowego kryzysu ekonomiczno-finansowego.

W latach 2001–2011 ceny dóbr podstawowych wzrosły ponad trzykrotnie (IMF, 2016). Szczególnie wysoki wzrost wystąpił w przypadku cen ropy naftowej (370%, 2000 r. = 100). Ceny surowców i żywności bez paliw rosły w tym okresie wolniej (zwyżka ponad dwukrotna). Ceny dóbr przetworzonych zwiększyły się natomiast w tempie wyraźnie niższym (wzrost w latach 2001–2011 zaledwie o 48%, UNSTATS 2016). Oznaczało to więc bardzo wyraźną poprawę relacji cen surowców i żywności do cen dóbr przetworzonych i zarazem odwrócenie wcześniejszych długookresowych tendencji obserwowanych w handlu międzynarodowym (Adler, Magud, 2013; Bleaney, Greenaway, 1993).

Od II kwartału 2011 roku notuje się zniżkę cen surowców i żywności, która początkowo miała umiarkowany charakter. Zaczęła się jednak wzmacniać w 2014 roku, a w 2015 roku przybrała wręcz drastyczną formę. Kontynuowana jest także na początku 2016 roku (por. tab. 1).

Największy spadek cen zanotowano w przypadku ropy naftowej. Obniżka ich średniorocznego poziomu (w porównaniu z II kwartałem 2011 r.) wynosiła bowiem w 2015 roku aż ponad 50%. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, że w styczniu 2016 roku cena ropy naftowej spadła do zaledwie 27% poziomu z II kwartału 2011 roku. Była ona zarazem niższa aż o 44% od średniego poziomu z 2005 roku (wskaźnik cen IMF).

Bardzo znaczący spadek zanotowano też w przypadku cen metali. W analizowanym okresie obniżyły się one o około 50% (w styczniu 2016 r. wskaźnik wynosił 43% – II kwartał 2011 r. = 100). Stosunkowo korzystniej kształtowały się w II dekadzie XXI wieku ceny pozostałych grup towarowych surowców i żywności, jakkolwiek również w ich przypadku notowano wyraźną tendencję spadkową. W styczniu 2016 roku wskaźnik cen surowców i żywności (bez paliw) wynosił około 61%, a cen samej żywności 72% (II kwartał 2011 r. = 100).

Tabela 1

Zmiany cen w handlu międzynarodowym w latach 2012–2016 (II kwartał 2011 r. = 100)

Grupy towarowe	2012	2013	2014	2015	2016 ^c
Surowce i żywność ogółem ^a	92	91	85	56	41
Surowce i żywność (bez paliw) ^a	86	85	81	67	61
Żywność ^a	93	95	91	75	72
Metale ^a	79	76	68	52	43
Ropa naftowa ^a	95	95	87	46	27
Dobra przetworzone ^b	90	95	95	87	–
Relacje cen (dobra przetworzone = 100)	102	96	89	64	–

^a Wskaźnik cen IMF.

^b Wskaźnik cen ONZ.

^c Dane za styczeń.

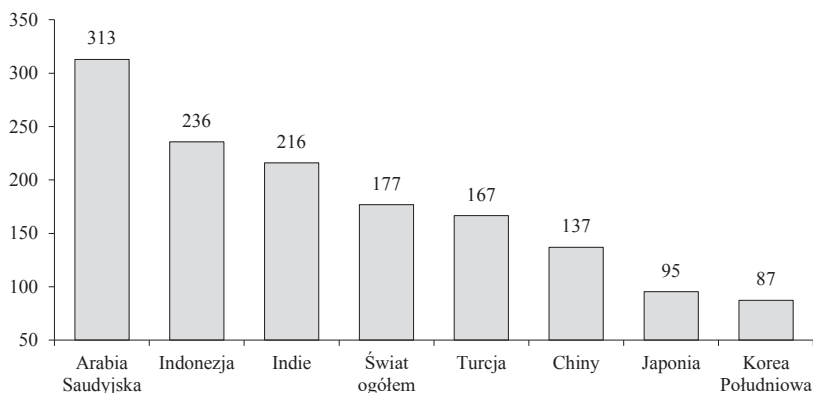
Źródło: opracowanie własne na podstawie IMF (2016); UNSTATS (2016).

Ceny wyrobów przemysłu przetwórczego obniżały się również w analizowanym okresie, jednak skala obniżki była zdecydowanie mniejsza i wyniosła 13% (por. tab. 1). Oznaczało to więc wystąpienie wyraźnej poprawy relacji cen na korzyść dóbr przetworzonych i powrót do długookresowych relacji, notowanych w XX wieku.

Podsumowując tę część rozważań można stwierdzić, iż ruch cen w handlu międzynarodowym w drugiej dekadzie XXI wieku wykazuje całkowitą odmiennność w porównaniu z poprzednią dekadą. Dotyczy to zarówno kierunków zmian cen, ich dynamiki, jak i relacji cenowych między podstawowymi grupami towarów.

2. Ceny a dynamika wartości eksportu

W całym badanym okresie obejmującym lata 2001–2014 ceny eksportowe wzrosły zdecydowanie najsilniej w krajach o dużym udziale surowców i żywności w łącznym eksporcie. Nie przeszkodziła w tym lekko zniżkowa tendencja cen tych dóbr w drugiej dekadzie XXI wieku. Nie zostały także uwzględnione – z uwagi na brak danych – skutki drastycznego załamania ceny tych dóbr w 2015 roku.

Rysunek 1. Dynamika cen eksportowych wybranych krajów azjatyckich w 2014 roku (2000 r. = 100)

Źródło: UNCTAD (2016).

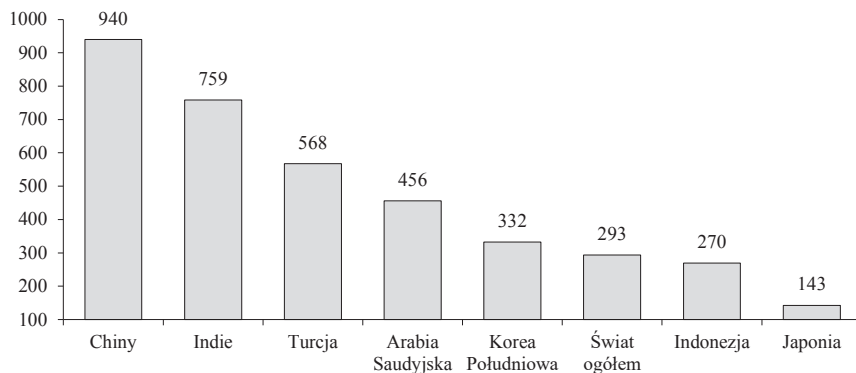
Ceny w eksporcie Arabii Saudyjskiej wzrosły w badanym okresie ponad trzykrotnie (por. rys. 1), Indonezji blisko dwuipółkrotnie, a Indii ponad dwukrotnie (średnie ceny w eksporcie światowym zwiększyły się o niecałe 80%). Wspomniane trzy kraje charakteryzowały się bardzo wysokim (Arabia Saudyjska) lub względnie wysokim (Indonezja, Indie) udziałem dóbr podstawowych w łącznym wywozie. W połowie pierwszej dekady XXI wieku udział ten wynosił w łącznym wywozie odpowiednio: ponad 90%, około 55% i około 45% (UNCTAD, 2016).

Pozostałe kraje doświadczyły wolniejszego – od średniej światowej – wzrostu cen eksportowych, przy czym dotyczyło to zwłaszcza wyspecjalizowanych w wywozie dóbr przetworzonych Chin, Japonii i Korei Południowej. Na szczególnie podkreślenie zasługuje fakt, że nominalne ceny w wywozie tych ostatnich państw (w badanym okresie) obniżyły się wręcz bezwzględnie. Jak się wydaje, na to zjawisko miała wpływ relatywnie wyższa niż w Chinach baza wyjściowa porównań cenowych.

Analizując – na tle ruchu cen eksportowych – dynamikę wywozu poszczególnych krajów w badanym okresie dochodzimy do wniosku, że nie można zaobserwować wyraźnego związku między zmianami cen i dynamiką wartości eksportu (por. rys. 2). Najwyższy wzrost eksportu zanotowano w Chinach, gdzie wywóz zwiększył się blisko dziesięciokrotnie. Tempo wzrostu cen eksportowych w tym kraju było dość umiarkowane i znacznie ustępowało średniej światowej.

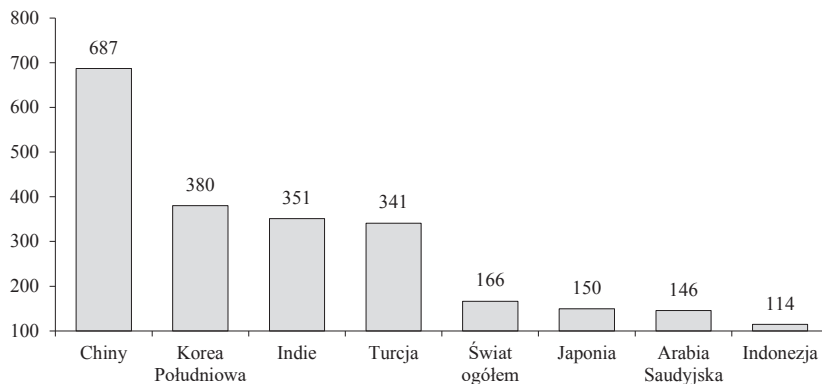
Podobne uwagi można poczynić w stosunku do Turcji i Korei Południowej. Kraje te, mimo że cechowały się umiarkowaną dynamiką cen eksportowych (w Korei Południowej – o czym już wspomniano – wystąpił nawet bezwzględny spadek cen), doświadczyły względnie wysokiego przyrostu wartości eksportu (dynamika powyżej średniej światowej).

Eksport Turcji wzrósł nawet blisko sześciokrotnie, znacznie silniej niż w przypadku notującej najwyższą dynamikę cen Arabii Saudyjskiej (wzrost o około 350%, por. rys. 2).

Rysunek 2. Dynamika wartości eksportu wybranych krajów azjatyckich w 2014 roku (2000 r. = 100)

Źródło: UNCTAD (2016).

Rysunek 3. Dynamika wolumenu eksportu wybranych krajów azjatyckich w 2014 roku (2000 r. = 100)

Źródło: UNCTAD (2016).

Podkreślenia wymaga także względnie niski wzrost eksportu Indonezji (o 170%), ustępujący średniej światowej (Credit Suisse, 2012). W tym kontekście dodatkowo zaznaczyć należy, że ceny w eksporcie w tym państwie rosły bardzo szybko, a wskaźnik wzrostu ustępował tylko Arabii Saudyjskiej (por. rys. 1).

Pewną zbieżność dynamiki cen i wartości eksportu obserwujemy tylko w wypadku Indii i Japonii. Ten pierwszy kraj notował relatywnie wysokie tempo wzrostu cen eksportowych i jego wywóz wzrósł również bardzo silnie (blisko ośmiokrotnie). Z drugiej strony Japonia doświadczyła bezwzględnie spadku cen w wywozie (o 5%) i zarazem notowała zdecydowanie najniższą dynamikę wzrostu eksportu, wynoszącą w całym badanym okresie zaledwie 43% (por. rys. 2).

Kończąc tę część analizy należy więc stwierdzić, że zależność między ruchem cen i dynamiką eksportu występuje wyłącznie w przypadku krajów o surowcowo-rolnej strukturze wywozu (Arabia Saudyjska, częściowo Indie). W przypadku pozostałych krajów takiej zależności trudno się dopatrzeć. Oznacza to zarazem, że stosowanie cenowych *terms of trade* jako mierników korzyści gospodarczych osiągniętych z handlu zagranicznego budzi w obecnych warunkach uzasadnione zastrzeżenia. Do problemu tego powrócimy w dalszej części opracowania.

3. Wolumen eksportu jako czynnik jego wzrostu

Skoro ceny – jak wynika z przeprowadzonej analizy – okazały się czynnikiem objaśniającym dynamikę wartości eksportu w ograniczonym zakresie, dokonamy obecnie analizy wpływu drugiego czynnika, jakim jest wolumen wywozu¹.

Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 3, w latach 2001–2014 występowała bardzo wyraźna zależność między dynamiką wolumenu i wartością eksportu, uwidaczniająca się szczególnie wyraźnie w przypadku krajów o dużym udziale dóbr przetworzonych w wywozie (Chiny, Korea Południowa i Turcja). Odsetek przypadający na te towary w eksporcie tych krajów wynosił w 2014 roku odpowiednio 94, 87 i 77%. W przypadku Indii, odznaczających się również wysoką dynamiką wolumenu, udział ten wynosił 55%. Wspomniane cztery kraje zanotowały dynamikę wolumenu wynoszącą ponad 300% (a w wypadku Chin aż blisko 700%). Wyeksponowania wymaga w tym miejscu fakt, że wolumen łącznego światowego eksportu wzrósł w tym czasie o mniej niż 70%.

Warto również zwrócić uwagę na to, że Chiny, Indie i Turcja zanotowały wyraźnie wyższą dynamikę eksportu niż Arabia Saudyjska, a tempo wzrostu wywozu Korei Południowej – ustępujące wprawdzie obserwowanemu w Arabii Saudyjskiej – hamowane było przez bezwzględny spadek cen eksportowych. Wynika z tego wniosek, że odpowiednio wysoka dynamika wolumenu wywozu potrafi skutecznie skompensować niekorzystne tendencje cen eksportowych.

Znaczącą rolę wolumenu można także zaobserwować w wypadku Indonezji. Kraj ten notował bardzo wysoką dynamikę cen eksportowych, ustępującą pod tym względem tylko

¹ Teoretyczno-metodologiczne podstawy badań wpływu wolumenu i cen na wartość eksportu są przedmiotem obszernych studiów w literaturze przedmiotu (por. np. IMF, 2009).

Arabii Saudyjskiej. Bardzo umiarkowany wzrost wolumenu (zaledwie o 14%) przyczynił się do tego, że eksport tego kraju zwiększył się o 170%, ustępując średniej światowej.

Potwierdzeniem powyższych rozważań jest także sytuacja panująca w Arabii Saudyjskiej. Względnie niski wzrost wolumenu wywozu, wynikający z wpływu naturalnych barier występujących w wypadku wydobycia surowców (wzrost o zaledwie 46%), sprawił, że mimo bardzo wysokiej dynamiki cen eksportowych wartość eksportu tego kraju zwiększała się w tempie znacznie wolniejszym od notowanego w Chinach i Indiach, a także Turcji.

O tym, jak znaczny wpływ wywiera czynnik w postaci wolumenu świadczą zmiany roli odgrywanej przez poszczególne kraje w łącznym światowym eksporcie. W latach 2000–2015 wydatnie zwiększył się bowiem udział w globalnym wywozie tych krajów, które odznaczały się wysoką dynamiką wolumenu eksportu (por. tab. 2)². Udział Chin wzrósł z około 4 do aż blisko 14% (czyli ponad trzykrotnie), Indii z 0,7 do 1,6% (ponad dwukrotnie), Turcji z 0,4 do 0,9% (także ponad dwukrotnie). Nawet Korea Południowa, notująca spadek cen eksportowych, zwiększyła także swój udział w eksporcie światowym (z 2,7 do 3,2%).

Z kolei w wypadku krajów, w których notowano bardzo wysoką dynamikę cen eksportowych (Arabia Saudyjska, Indonezja) zanotowano niewielki spadek ich udziału w światowym eksporcie. Interesującym przykładem jest zwłaszcza Arabia Saudyjska. Jej udział w latach 2000–2012 wzrósł wprawdzie z 1,2 do 2,1%, lecz skala zwyżki ustępowała krajom o wysokiej dynamice wolumenu (Chiny, Indie, Turcja). Spadek cen ropy naftowej, zwłaszcza w 2015 roku, spowodował jednak, że udział Arabii Saudyjskiej obniżył się w 2015 roku do poziomu z początku XXI wieku.

Tabela 2

Udział wybranych krajów azjatyckich w światowym eksporcie w latach 2000–2015 (%)

Kraj	2000	2003	2006	2009	2012	2014	2015
Japonia	7,43	6,22	5,33	4,63	4,32	3,63	3,79
Arabia Saudyjska	1,20	1,23	1,74	1,52	2,10	1,80	1,22
Chiny	3,86	5,77	7,99	9,57	11,08	12,30	13,80
Indie	0,66	0,78	1,00	1,31	1,61	1,69	1,62
Indonezja	1,01	0,85	0,85	0,95	1,03	0,93	0,92
Korea Południowa	2,67	2,55	2,68	2,89	2,96	3,02	3,20
Turcja	0,43	0,62	0,71	0,81	0,82	0,83	0,87

Źródło: UNCTAD (2016).

Podkreślenia wymaga także znaczący spadek udziału Japonii w globalnym eksporcie (z 7,4 do 3,8%). Złożyło się na to – jak wspomniano – oddziaływanie zarówno spadku cen eksportowych, jak i bardzo umiarkowanego tempa wzrostu wolumenu eksportu.

Kończąc tę część rozważań można więc ogólnie stwierdzić, że we współczesnych warunkach funkcjonowania handlu międzynarodowego zależność między dynamiką wartości

² W tej części opracowania wykorzystano wstępne dane za 2015 rok.

eksportu i jego wolumenem przejawia się w sposób bardziej wyrazisty, niż w przypadku cen eksportowych. Potwierdzają się zatem tezy teorii międzynarodowych stosunków ekonomicznych podkreślających negatywny wpływ ograniczeń podaży na tempo eksportu w wypadku surowców i żywności, przy znacznie wyższej elastyczności podaży w wypadku dóbr przetworzonych (por. np. Budnikowski, 2001; Ocampo, Parra, 2003). W obecnych warunkach funkcjonowania gospodarki światowej znacznie lepszym miernikiem korzyści płynących z handlu zagranicznego są dochodowe (a nie cenowe) *terms of trade* (Dudziński, 2015; UNCTAD 2005). Uwzględniają one bowiem wpływ wolumenu wywozu, który to czynnik nie jest brany pod uwagę w analizach dokonywanych za pomocą samych tylko cenowych *terms of trade*.

Uwagi końcowe

Przeprowadzone rozważania pozwalają na przedstawienie kilku uwag o charakterze ogólnym. Po pierwsze, znaczenie cen w kształtowaniu dynamiki wartości eksportu było w analizowanym okresie dość ograniczone i uwidaczniało się przede wszystkim w przypadku krajów o surowcowo-rolnej strukturze wywozu. Po drugie, znacznie większą rolę jako czynnik eksportu odgrywał wolumen wywozu. Jego wpływ był szczególnie widoczny w odniesieniu do krajów eksportujących głównie dobra przetworzone. Czynnik ten pozwalał często skutecznie kompensować niekorzystne tendencje w zakresie cen eksportowych. Po trzecie, negatywne skutki silnej zależności od eksportu surowców przejawiają się nie tylko w wahaniach wielkości wywozu (w ujęciu wartościowym), ale także we wpływie naturalnych barier rozwojowych (niska elastyczność podaży eksportowej tych dóbr), co uniemożliwia często wykorzystanie sprzyjających tendencji cenowych. Po czwarte, do bardzo słabych wyników ekonomicznych Japonii w zakresie eksportu przyczyniły się zarówno niekorzystne tendencje cen eksportowych, jak i umiarkowana dynamika wolumenu wywozu.

Literatura

- Adler, S., Magud, N.F. (2013). Four Decades of Terms of Trade Booms. *IMF Working Papers*, 13/103, May.
- Bleaney, M., Greenaway, D. (1993). Lon-Run Trends in the Relative Price of Primary Commodities and in the Terms of Trade of Developing Countries. *Oxford Economic Papers*, 45.
- Budnikowski, A. (2001). *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*. Warszawa: PWE.
- Credit Suisse (2012). Asia: Winners and losers from commodity price moves. *Economic Research*, 13, August. Pobrano z: <http://www.credit-suisse.com/researchandanalytics> (8.04.2016).
- Dudziński, J. (2015). Uwagi o *terms of trade* we współczesnym handlu międzynarodowym. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 41 (1), 169–181.
- Fung, K.C., Garcia-Herrero, A., Ospina, M.N. (2013). Latin American Commodity Export Concentration: Is There a China Effect? *BBVA Working Paper*, 13/06.
- IMF (2009). The Price and Volume of International Trade: Background, Purpose and Uses of Export and Import Price Indices. W: *Export and Import Price Indeks Manual. Theory and Practice*. Washington D.C.: IMF.
- IMF (2016). Pobrano z: <http://www.imf/external//np/res/commod/table1.pdf> (15.02.2016).
- Ocampo, J.A., Parra, M. (2003). The Terms of Trade for Commodities in the Twentieth Century. *CEPAL Review*, 79, April.

- Sosa, S., Tsounta, E. (2013). A Bumpy Road Ahead. *Finance and Development*, September.
- UNCTAD (2016). Statistical database. Pobrano z: <http://unctadstat.unctad.org> (8.04.2016).
- UNCTAD (2005). *Trade and Development Report 2005*. New York–Geneva.
- UNCTAD (2013). *Trade and Development Report 2015*. New York–Geneva.
- UNSTATS (2016). Pobrano z: <http://unstats.un.org/unsd/trade/imts/tables/Table40-2015-Sep.xls> (15.02.2016).

PRICES VERSUS EXPORTS IN THE 21ST CENTURY. THE CASE OF SELECTED ASIAN ECONOMIES

Abstract: The aim of the paper is to evaluate the impact of prices in international trade on exports in the 21st century. The analysis was based on selected Asian economies which are diverse in terms of their exports structures and economic development. The study is a follow up to the authors' earlier study on export drivers in (mostly developing) countries and regions.

In the first two decades of the 21st century the impact of prices on the dynamics of total exports was rather limited and observed mostly for primary commodity exporters; it was export volume that was the major determinant, as seen in the case of countries exporting mostly processed goods. It was by this factor that the unfavourable tendencies in export prices were frequently offset. Slow dynamics of exports experienced by other countries (such as Japan), in turn, was the result of both unfavourable price tendencies in export and insignificant dynamics of export volume.

Translated by Joanna Bajera

Keywords: Asian economies, international trade, world prices

Cytowanie

- Dudziński, J., Narętkiewicz, J. (2016). Ceny a eksport w XXI wieku na przykładzie wybranych krajów azjatyckich. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 3 (81), 69–77. DOI: 10.18276/frfu.2016.81-07.

